

мість одного, з'являється два джерела неадекватності. Більше того, як стверджує С. Бем, що відмовилася від своєї теорії психологічної андрогінії, ця концепція проблематична ще й тому, що вона базується на припущенні існування усередині нас і фемінності, і маскуліності, тобто вона допускає, що фемінність і маскуліність мають незалежну і явну реальність, а не конструюються в процесі ґендерної соціалізації [1]. Таким чином, акцент на андрогінії унеможлиблює розуміння того, як ґендер організує наше сприйняття й наше соціальне життя.

1. Бем С. Линзы гендера. Трансформация взглядов на проблему неравенства полов / С. Бем. – М.: РОССПЭН, 2004. – 329 с. 2. Власова Т. И. Формирование гендерных стереотипов в западноевропейской философии / Т. И. Власова. – К.: Генеза. 2007. – 291 с. 3. Виттиг М. Прямое мышление и другие эссе. Перевод с англ. О. Липовской / М. Виттиг. – М.,

«Идея-Пресс», 2002. – 108 с. 4. Платон. Избранные диалоги / Платон. – М.: Эксмо, 2009. – 768 с. 5. Кирилина А. В. Гендерные исследования в лингвистике и теории коммуникации. – М.: РОССПЭН, 2004. – 250 с. 6. Шарп Д. Типы личности: Юнговская типологическая модель / Д. Шарп, пер. с англ. В. Зеленского. – СПб.: Издательский Дом «Азбука-классика», 2008. – 288 с. 7. Юнг К.-Г. Эон / К.-Г. Юнг, пер. с нем. М. А. Собоуцкого. – М.: АСТ МОСКВА, 2009. – 411, [5] с. 8. Юнг К.-Г. Психологические типы / К.-Г. Юнг. – СПб.: «Ювента» – М.: «Прогресс – Универс», 1995. – 716 с. 9. Burris Ch. T., Branscombe N. R., Klar Y. Maladjustment implications of self and group gender-role discrepancies: An ordered-discrepancy model / Ch. T. Burris // European Journal of Social Psychology, 1997. – V. 27. 10. Jacklin C. N. The Psychology of Gender. 4 vols. / C. N. Jacklin. N.-Y.: An Elgar Reference Collection, 1992. – P. 5–28. 11. Kelly G. F. Sexuality Today / Gary F. Kelly. – Boston: Mc. Graw-Hill Companies, 2007. – 648 p. 12. Maccoby E. E., Jacklin C. N. The Psychology of Sex Differences / E. E. Maccoby, C. N. Jacklin. Stanford: Stanford Univ. Press, 1974. – 489 p. 13. Nicholson L. Interpreting «Gender» // The Play of Reason: From the modern to the postmodern / L. Nicholson. – Ithaca, N. Y.: Cornell University Press., 1999. – 352 p. 14. Wittig M. The Straight Mind / M. Wittig // Feminine Issues. – Vol. 1. – 1980. – № 1.

Оксана Подліняєва

ґендерні трансформації в Україні: реалії та перспективи

Стаття присвячена огляду суспільних перетворень в Україні на шляху подолання ґендерних стереотипів, основним труднощам та здобуткам. Особлива увага приділяється проблемам впровадження принципів ґендерної рівності в державну політику та освіту.

This article is devoted to the reviewing of social transformation in Ukraine towards overcoming of gender stereotypes, the main difficulties and achievements on this way. Special attention is paid to the problems of implementation of gender equality's principles to the public policy and education.

Забезпечення ґендерної рівності в демократичному суспільстві є однією з визначальних складових державної політики. Для українського суспільства впровадження принципів ґендерної рівності є особливо актуальним з точки зору реалізації прав людини, її участі в економічному, політичному, соціальному і культурному розвитку. При цьому слід враховувати, що ґендерна рівність не може бути самою по собі метою, а є дієвим засобом подолання бідності, сприяння сталому розвитку та впровадженню ефективного управління.

У вересні 2000 р. на Саміті Тисячоліття ООН лідери 189 країн схвалили Декларацію Тисячоліття і взяли зобов'язання працювати разом з метою підвищення безпеки, добробуту та справедливості в усьому світі. Декларація визначила вісім цілей, що стали відомі як Цілі Розвитку Тисячоліття (ЦРТ). Значення цих цілей, що мають бути досягнуті до 2015 р., важко переоцінити. У 2003 році Україна адаптувала глобальні ЦРТ на національному рівні. Цього року відзначається десятиліття прогресу на шляху досягнення ЦРТ. Результати є нерівномірними як за Цілями, так і за регіонами та країнами. В Україні досягнуто певного прогресу в сфері освіти та охорони материнства, знижено дитячу смертність. Водночас, як зазначає координатор системи ООН в Україні Олів'є Адам, скорочення ґендерної нерівності потребує подальших зусиль [8, с. 5].

Просування ґендерної рівності є стратегічним напрямком державної політики в Україні, про що свідчать існуючі державні документи, зокрема Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р., Указ Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» від 26.07.2005 р., «Державна програма з утвердження ґендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року», затверджена Постановою Кабінету міністрів України № 1834 від 27.12.2006 р. Активною є співпраця з міжнародними організаціями, зокрема з

2008 р. в Україні стартував спільний проект Європейського Союзу, Шведського агентства з питань міжнародної співпраці та розвитку (SIDA) та програми розвитку ООН «Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні». Національним впроваджуючим партнером з реалізації проекту є Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту. Варто зазначити, що Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні використовує напрацювання та результати, досягнуті в рамках попередніх етапів Програми рівних можливостей «Україна – на шляху до рівності», котра була запроваджена у 2003 р.

Сучасна епоха зумовлює необхідність переосмислення традиційних ґендерних схем та ролей та їх сприйняття в українському суспільстві з метою пошуку оптимального шляху подолання ґендернодетермінованих суспільних деформацій, що є актуальним для українського сьогодення. ґендерний підхід до аналізу становища жінок і чоловіків в українському суспільстві, міжстатевих відносин, місця й ролі кожної статі в розвитку громадянського суспільства вперше було обрано в 1999 р. в межах проекту «ґендер у розвитку» Програми Розвитку ООН (ПРООН), результатом чого стало видання праці «ґендерний аналіз українського суспільства», що мало на меті дати початок системним ґендерним дослідженням і зацікавити громадськість ґендерною проблематикою, а також сприяти введенню ґендерної концепції в розробку стратегічних планів розвитку суспільства [4, с. 293]. Держкомстат України видає ґендерну статистику, що дає можливість порівняти становище жінок і чоловіків в Україні. Як показує аналіз розподілу жінок і чоловіків за секторами економіки, основною сферою жіночої зайнятості в Україні є сфера послуг. В ній зайнято майже 60% жінок, тоді як частка цього сектору в зайнятості чоловіків складає близько 30% [5, с. 81]. Зі зміною статусу й ролі жінки в суспільстві змінюється й загальний образ «нового» світу, чоловікам теж доводиться займатися пошуком свого соціокультурного призначення в ньому. У сучасному світі активно відбувається пошук

ґендерної самоідентифікації як жінок, так і чоловіків. У період соціальних трансформацій проблема ґендерної ідентифікації стає дедалі більш актуальною. Зміна традиційних уявлень і стереотипів має включати в себе переосмислення традиційних ролей чоловіка й жінки, усвідомлення того, що не існує суто чоловічої чи жіночої особистості. Усім людським особистостям притаманні самостійність та залежність, активність та пасивність, сила та слабкість, залежно від певних умов і ситуацій. Погляди на роль чоловіка й жінки в суспільстві формуються в процесі соціалізації індивіда під впливом сім'ї, школи, засобів масової інформації, соціального оточення, а також політичних і державних структур.

У «Всесвітній декларації про вищу освіту для XXI століття: підходи і практичні заходи» спеціально виділяється положення про те, що в процесі вироблення і здійснення ґендерної стратегії в царині наукових досліджень і вищої освіти «необхідно продовжувати зусилля, які направлені на викоринення всіх стереотипів, що обумовлені ознаками статі, врахування ґендерних аспектів у всіх дисциплінах і розширення участі жінок на всіх ступенях і у всіх дисциплінах, де вони недопредставлені, забезпечивши, зокрема, їх більш активну участь у процесі прийняття рішень» [3]. Ґендерна освіта в Україні вже має значні напрацювання. Розроблені та читаються понад 130 спеціальних курсів з ґендерної проблематики; видається журнал «Ґендерні дослідження»; розроблено методологію та розпочато ґендерну експертизу навчальних програм соціогуманітарного циклу, розроблено навчальну програму базового курсу та підготовлено навчальний посібник «Основи теорії ґендеру»; перекладено та видано базові праці з ґендеру; підготовлено та видано монографії українських дослідників, присвячених ґендерним питанням у межах окремих дисциплін.

Але вся ця робота залишається осторонь сучасної української школи. Такі фактори, як стать чи соціально-економічне походження, на жаль, продовжують відігравати важливу роль. Орієнтація ж вітчизняної освіти на європейські стандарти сьогодні вимагає прийняття фундаментального принципу побудови освітніх систем у європейських країнах, яким є рівний доступ до якісної освіти і за яким навчання в школі має дати змогу всім учням здобути якісну освіту незалежно від статі, соціально-економічного становища сім'ї чи інших умовностей. Хоча вища школа в Україні сьогодні вже має значні напрацювання, зокрема і з ґендерної педагогіки, однак вони, в більшості своїй, залишаються на рівні теоретичних напрацювань. Адже, як свідчать дослідження, майже третина студентів педагогічних вишів не збираються працювати за спеціальністю. Лише 30,5% опитаних студентів вважають, що робота вчителя – це їх покликання [7, с. 46]. Крім того, структура вчительських кадрів за віковим показником в Україні останнім часом зазнає певних змін. Зокрема, зменшився відсоток вчителів віком до 30 років і віком 31–40 років. Вони становлять відповідно 22,7% та 27,5% від загальної кількості вчителів. Такі дані оприлюднило Міністерство освіти і науки України в інформаційно-аналітичному огляді до II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти (2001 р.) Збільшення в Україні частки педагогів із стажем роботи понад

20 років породжує проблему, зокрема, і в реалізації основних принципів ґендерної педагогіки в системі загальної освіти. Крім того, саме в освіті найбільш яскраво демонструється криза «чоловічого управління», оскільки основну частку педагогів в Україні становлять жінки. За даними, що надала Україна до Світової доповіді ЮНЕСКО 1998 р., у початковій школі нашої країни частка вчителів-жінок становить 98% [1, с. 149]. За останні роки ситуація майже не змінилась. Такий розподіл жінок у системі освіти сприймають як явище досить природне та традиційне. Однак, як свідчить історія, участь жінок у навчальній діяльності була далеко не завжди такою. ХІХ–початок ХХ століття ввійшли в історію України як час кардинальних змін в усьому суспільстві. На цей час припадає офіційне запровадження і розвиток освіти жінок [6, с. 297]. Отже, враховуючи демографічні й соціальні тенденції, зокрема, такі, як старіння населення, збільшення попиту на професіоналів у галузях піклування і виховання, розширення участі жінок у всіх галузях професійної діяльності, необхідно стимулювати й участь чоловіків у догляді за дітьми, охороні дитинства, на всіх рівнях освіти. Широке представництво чоловіків у цих професіях могло б сприяти збільшенню заробітної плати, що позитивно вплине на якість освіти і благополуччя українського суспільства.

Ще однією з проблем на шляху впровадження принципів ґендерної освіти є, власне, саме визначення поняття ґендерної педагогіки, де виділяються дві тенденції. Прихильники першої з них (як правило, практикуючі педагоги та психологи) прямо пов'язують ґендерну педагогіку із статевим вихованням. Прихильники іншої точки зору (науковці та теоретики) вважають, що задача ґендерної педагогіки – у всебічному навчанні дитини (з урахуванням необхідних соматичних показників) без акценту на стать [2].

Поява і громадські обговорення проекту Стратегії державної кадрової політики, яка розрахована на період до 2020 р., де вперше міститься окремий розділ, що стосується ґендерної політики, а також наказу Міністерства освіти і науки України від 10.09.2009 № 839 «Про впровадження принципів ґендерної рівності в освіту» дають надію сподіватись на подальші кроки українського суспільства на шляху впровадження принципів ґендерної рівності в усі сфери життєдіяльності людини, що є важливим виміром європейської демократії, запорукою можливостей кожного громадянина України вільно розвивати свої здібності.

1. World Educational Report. 1998: Teachers and Teaching in a Changing World. – Paris: UNESCO Publishing, 1998.
2. Вороніна Т. Ґендер у системі педагогічного знання [Електронний ресурс] / Т. Вороніна. – Режим доступу: www.osvita.ua/school/theory/1008/.
3. Всесвітня декларація про вищу освіту для 21-го століття: підходи і практичні заходи (Париж, 9 жовтня 1998 р.), стаття 4. – Режим доступу: <http://www.lawmix.ru/abro.php?state=2941729417>.
4. Ґендерний аналіз українського суспільства. – К.: ПРООН, 1999.
5. Ґендерні перетворення в Україні // Амджадін Л. М., Костенко О. Ю., Лібанова Е. М. та ін. – К.: ТОВ «АДЕФ-Україна», 2007.
6. Рижкова М. Роль жінки-викладача вищої школи в організації навчально-виховного процесу: історико-педагогічний аспект / Марія Рижкова // Вісник Львівського Університету. – Ль., 2009. – Вип. 25, Ч. 1.
7. Система освіти в Україні: стан та перспективи розвитку: аналітична доповідь Центру Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2002. – № 4.
8. Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна–2010: Національна доповідь / Міністерство економіки України. – Офіц. вид. – К., 2010.